

Nr 128.

Av herr Rosén, om åvägabringande av utredning beträffande åtgärder för skapande av förbättrade kommunikationer med Tärna socken och Vilhelmina sockens fjällbygd.

Tärna socken i Västerbottens län, som den 1 januari 1918 hade 1,638 invånare, har på grund av sitt isolerade läge vid norska gränsen alltid varit hänvisad att avyttra sina produkter till den norska handelsplatsen Mo i Ranenfjord, där även alla erforderliga förnödenheter brukat inköpas. Förbindelsen med Sverige är begränsad till utväxling av post två gånger i veckan. På grund av den otomordentliga försiktighet som lägges i dagen beträffande inrättandet av nya lantbrevbäringslinjer finnas emellertid ännu en del Tärnabor, vilka äro nödsakade att begagna sig av det norska postverket för sin postbefordran.

Då boskapsskötseln i Tärna är rätt betydande, är det ganska avsevärda kvantiteter smör och kött som avyttras till Norge. De svenska statsmakterna hava också främjat detta varuutbyte genom anläggande av en mycket god landsväg från Tärna kyrkoby till Umfors vid östra ändan av de stora sammanhängande sjöarna Över-Uman och Stora Umevattnet, och från Umbukten vid den sistnämnda sjöns västra ända har norska staten anlagt en synnerligen god väg till Mo, vilken väg torde vara anlagd uteslutande för främjande av handelsförbindelsen med Tärna och Vilhelmina sockens fjälltrakter. Intresset för upparbetande av en handelsväg mellan den svenska socknen Tärna och vårt eget land har däremot varit mycket ringa. Ett obetydligt anslag till en 14 mil lång s. k. ödebygdsväg, vilken ännu är ogrusad och till en mindre del obruten, jämte telefonanläggning, är allt vad som utgivits för skapande av en kommunikationsled, som kunde förbinda Tärna med fosterlandet. Ödebygdsvägen är emellertid svårframkomlig vid barmark och måste betecknas såsom oanvändbar för lasskörning, till dess densamma blivit istandsatt. Kostnaderna för att åstadkomma en god väg behöva emellertid icke bli stora, om saken överlämnas åt praktiska vägbyggare.

I den fullt riktiga uppfattningen att även de i Tärna producerade livsmedlen äro behöfliga inom Sveriges gränser ingick Konungens befallningshavande i Västerbottens län sistlidne sommar till Kungl. Maj:t med en framställning om upphävande av det undantag från gällande exportförbud beträffande vissa varor, som fastställts för Tärna och Vilhelmina socknar. Dessa undantag gällde nötkreatur, kött av andra djur än fågel och naturligt smör i vad avsåg utförseln från båda socknarna över gränsen mot Norge samt kött av fågel i vad avsåg utförsel från Tärna till Norge.

Förutsättningen för den sålunda förordade åtgärdens genomförande angavs vara den, att genom livsmedelsstyrelsens försorg, på statens bekostnad, skulle *på flera olika platser i Tärna socken* anordnas byråer för upphandling av ortens produkter för folkhushållningskommissionens räkning och för tillhandahållande åt ortsbefolkningen av alla de varor, som förut erhållits från Norge eller som eljes kunde behövas. Denna förutsättning underströks starkt och har sedermera vid upprepade tillfällen ytterligare betonats.

Den 26 september 1918 utfärdades en kungl. förordning — nr 772 — varigenom förutnämnda undantag från exportförbudet upphävdes, och därmed avklippes så gott som all handel mellan Tärna och Vilhelmina sockens fjälltrakter samt Norge. De varuförmedlingsbyråer, vilkas inrättande utgjorde den ovillkorliga förutsättningen för avbrytandet av handelsförbindelsen mellan ifrågavarande trakter och Norge, kommo emellertid icke till stånd, vilket helt naturligt medfört mycket stora svårigheter för befolkningen. Ett flertal framställningar hava gjorts om upphävande av ovannämnda kungl. förordning, men hittills utan resultat. Folkhushållningskommissionen, vars yttrande infordrats, har i dagarna avstyrkt varje ändring. Till grund för detta yttrande ligger ett utlåtande av ordföranden för mejeriavdelningen, kapten H. Huss, som avstyrkt framställningen.

Enligt i pressen synliga referat är detta — såsom det uppgives sakkunniga — utlåtande av följande huvudsakliga innehåll:

Kapten Huss framhåller att de sedan lång tid tillbaka intima handelsförbindelserna med Norge satt omisskännliga tecken av norsk kultur på Tärnabefolkningen. Fjällborna ha genom rasuppblandning blivit starkt fästa vid grannlandet, under det att någon dragning till hemlandet icke förelegat. Härtill har bidragit att Sverige i motsats till Norge underlätit att genom tidsenliga kommunikationer förmedla samfärdseln med rikets övriga delar. Den fria lokala handelsförbindelsen med Norge utvecklade sig under kriget. Kött, smör och vilt uppköptes och utfördes till Norge för att förvandlas till kaffe, peppar, russin, tvål o. s. v., vilka varor oförhindrat importerades och gjordes till föremål för omfattande smyg-

handel med ty åtföljande oskäligen priser. Av allt att döma syntes hela fjällbefolkningen ha gripits av vinningslystnad. Den lilla poststationen i Tärna by blev formligen belägrad av jobbarevaror, vilka befordrades med berömvärd precision, så att vanliga postförsändelser försenades.

Det var under sådana förhållanden regeringen återtog det för fjälltrakterna medgivna undantaget från exportförbudet samt anmodade F. H. K. att tillhandahålla invånarna i dessa trakter behöfliga varor och samtidigt där uppköpa överskottskvantiteterna av kött och smör för distribution inom Sverige. Redan i december sändes till Vilhelmina järnvägsstation risgryn, havregryn, ärter och kaffe, men ännu i januari lågo varorna kvar, därför att Tärnaborna icke ville medverka till varornas transporterande upp till Tärna by. Detta synes, säger kapten Huss, tala för, att försök till obstruktion från befolkningens sida föreligger. Sedan har sänts både kaffe, karbid och salt i tillräckliga mängder.

Det kan ej bestridas att den av F. H. K. upprättade varuförmedlingsbyrån i orten ännu ej trätt i fullständig verksamhet, men detta beror på den motvillighet, varmed de statliga åtgärderna mötts av befolkningen samt på att föreståndaren för byrån, vilken rekryterats ur socknens egen befolkning, ej synes ha förmått frigöra sig från det starka tryck, som de privata ortsintressena utöva. Emellertid har livsmedelsstyrelsen anmodats att omedelbart vidtaga personombyte, som kan vara ägnat att bättre tillvarataga de statliga intressena och möjliggöra ett framgångsrikt arbete för fjälltrakternas införlivande med svenskt handelsområde.

Den bitterhet i sinnena, som skapats genom folkhushållningskommissionens hittills ådagalagda ligkiltighet och oförståelse för Tärnabefolkningens förhållanden och dess bekymmersamma ställning med anledning av den kungl. förordning, som utfärdats på folkhushållningskommissionens förord utan att minsta hänsyn tagits till de tydligt angivna förutsättningarna för varje ändring, kommer icke att bli mindre sedan man tagit del av nyss återgivna utlåtande angående befolkningens livsfråga.

Man kommer ovillkorligen att fråga sig, huru det skall vara möjligt att få »någon dragning till hemlandet», då de svenska statsmakterna genom väganläggning direkt främjat handelsförbindelserna med Norge men genom underlåtenheten att anlägga lika goda kommunikationer åt svensk sida motarbetat den »dragning» åt detta håll som varit önskvärd. Vid ett besök som jag under sommaren 1917 gjorde i Mo uttalade man sin förvåning över att svenska staten så illa sörjde för sin gränsbefolkning, att statens egna organ nödgades anlita det norska kommunikationsväsendet och de norska vägarna för att befordra mjöl till Tärna och Vilhelmina sockens fjällbygd. »Den fria lokala handelsförbindelsen med Norge» har sålunda icke utvecklats under kriget, såsom folkhushållningskommissionen angiver, ty Tärna har på grund av vägbristen aldrig haft

möjlighet att idka handel med Sverige. Tärna sockens norska handelsförbindelser ha uppehållits allt sedan Tärna först började bebyggas. Det brukar dock emellanåt förekomma, att nötkreatur inköpas i Tärna och i stora hopar drivas ner till kusten, där de säljas till slakt.

Det är sannolikt riktigt, att de 3 å 4 handlande som finnas i Tärna idkat handel med vissa varor som införts från Norge. Men om jobberiet icke förekommit i större omfattning på andra håll än i Tärna, torde handeln under krigsåren kunna betecknas såsom synnerligen lojal.

Såsom förut nämnts var den av Konungens befallningshavande starkt understrukna förutsättningen för exportförbudet den, att folkhushållningskommissionen inrättade varuförmedlingsbyråer på flera olika platser inom Tärna socken. I sitt utlåtande angiver kapten Huss att »redan i december sändes till Vilhelmina järnvägsstation risgryn, havregryn, ärter och kaffe, men ännu i januari lågo varorna kvar, därför att Tärnaborna icke ville medverka till varornas transporterande upp till Tärna by».

Sådana varor skulle enligt Konungens befallningshavandes ofta omtalade förutsättning finnas i Tärna redan då förordningen utfärdades, således icke i december utan i september. Men då man vet att vägsträckan från Tärna by till Vilhelmina är över 20 mil eller över 40 mil fram och åter ställer sig saken i en egendomlig dager. Det betyder att folkhushållningskommissionen skulle betrakta det såsom »försök till obstruktion från befolkningens sida», om stockholmarna icke behagade att i Linköping avhämta de nödvändighetsvaror, som kommissionen upplagt därstädes för stockholmarnas räkning. För stockholmarna skulle det gå jämförelsevis lätt att avhämta sina varor i Linköping, ty dit finns järnväg och goda tågförbindelser, men mellan Tärnaby och Vilhelmina finnes ingen väg, icke ens den allra enklaste ödebygdsväg. Man kan visserligen taga sig fram över ödemarkerna ändå, när det är slädföre, men det lass som en häst kan taga måste utgöras huvudsakligen av foder åt honom för den långa tid som färden kräver.

Det är uppenbart för var och en som har den minsta kännedom om dessa förhållanden, att det icke kan fortgå på detta sätt. Befolkningen kan icke köra sina produkter till Vilhelmina eller avhämta sina förnödenheter där. Det är en fullkomligt orimlig fordran som uppställs. Antingen måste statsmakterna vidtaga omfattande och kostsamma åtgärder för inrättande av varuförmedlingsbyråer i Tärna, där förnödenheter tillhandahållas och produkter uppköpas, eller måste förordningen av den 26 september 1918 upphävas. Någon annan möjlighet finnes icke. Men då det är lika omöjligt för folkhushållningskommissionen som för Tärna-

borna att för rimligt pris upprätthålla trafik å de långa sträckor, där det icke finnes någon som helst väg, lärer varje tanke på inrättande av varuförmedlingsbyråer som kunna fylla sitt ändamål vara orealiserbar för närvarande. Det är väl också denna erfarenhet folkhushållningskommissionen gjort, då varorna lämnats i Vilhelmina, där det väglösa landet tar vid, och skulden sedan skjutes över på Tärnaborna, som göra »obstruktion».

Emellertid är det en angelägenhet av allra största vikt, att Tärna erhåller draglig förbindelse med det egna landet. Då inlandsbanan fullbordats till Stensele, blir Storuman Tärna sockens närmaste järnvägsstation. Avståndet från Tärna kyrkoby till järnvägsstationen blir 140 kilometer, medan avståndet från Tärna kyrkoby till Mo i Norge är 120 km. Från socknens västligaste by till järnvägsstationen blir avståndet omkring 220 kilometer.

Mellan Tärna och Storumans blivande järnvägsstation finnes den förut omtalade ödebygdsvägen, vilken måste förbättras för att kunna tillgodose ortens behov av förbindelseled året om. Men där finnas även stora sjöar. Stor-Uman, som är nära 70 km. lång, trafikerades sedan några år två gånger i veckan av en primitiv ångbåt, för vilken ett mindre statsbidrag utgår. Men Umnässjön, Gardsjön och Gäutajaur behöva även kommunikationsmedel. Försök har gjorts av enskild person att upprätthålla motorbåtstrafik å sistnämnda sjö, vid vars västra ända Tärna kyrkoby ligger, men då ingen väg fanns österut var trafiken av obetydlig omfattning, varför dessa båtturer måste inställas. Om dessa sjöar trafikerades av lämpliga båtar, och om vägar anlades mellan sjöarna och kommunikationsmedel även å dessa insattes, så skulle förvisso Tärna sockens handelsförbindelser med Norge upphöra och den önskade dragningen till hemlandet vinnas.

Liknande åtgärder böra även vidtagas i Vilhelmina sockens fjälltrakter.

De penningssummor som måste offras, om ett provisoriskt ordnande av varuutbyte med Tärna skall komma till stånd, måste anses bortkastade, varemot åtgärder från statsmakternas sida i här angiven riktning bliva av bestående värde.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa,

att första kammaren måtte för sin del besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om skyndsamt utredning om de åtgärder, som lämpligen böra vidtagas

för skapande av sådana kommunikationer med Tärna socken och Vilhelmina sockens fjällbygd, att handelsförbindelser mellan dessa trakter och Sverige må komma till stånd, samt vidtagande av de åtgärder som av utredningen kunna föranledas.

Stockholm den 30 januari 1919.

Gustav Rosén.
